

رسالة محمد

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

نشور اخلاق پژوهش

بیاباری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، مادیان و انبجیان و اعضاء هیئت علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام

فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بهکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشناء نتایج تحقیقات و انتقال آن به بهکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برانت: التزام به برانت جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می آلائند

**معاونت پژوهش و فن آوری
به نام خدا**

تعهد اصالت رساله یا پایان نامه تحصیلی

اینجانب کریم داد بیعت زاده دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته برنامه ریزی درسی که در

تاریخ ۹۲/۳/۲۹ از پایان نامه خود تحت عنوان " نقش برنامه درسی پنهان در تربیت دینی دانش آموزان

از دیدگاه معلمان

" با کسب نمره دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

(۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آنرا در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

(۲) این پایان نامه قبلاً برای هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

(۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

(۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: کریم داد بیعت زاده

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی _ رشته برنامه ریزی درسی

پایایه نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد M.A.

عنوان:

نقش برنامه درسی پنهان در تربیت دینی دانش آموزان از دیدگاه معلمان

استاد راهنما:

دکتر پروین غیائی

استاد مشاور:

دکتر عباس قلتاش

نگارش:

کریم داد بیعت زاده

بهار ۹۲

تقدیر و تشکر

به نام خداوند بخشنده مهربان، یکتایی که جز در سایه رحمتش توان ره بردن به آستان مقصود نبود، ثنا و ستایش بیکران پروردگارم را که به موهبتش تحصیل و تحقیق برایم میسر شد و سپاس پدر و مادر عزیزم را که به برکت وجودشان - عمرشان دراز باد - و به یمن دعای خیرشان حصول مطلوب فراهم آمد.

تشکر بسیار دارم از اندیشمندانی که با نور دانش و تذکرات حکیمانه خود مرا در تاریکی های خیمه برافراشته بر این راه، رهنمون بوده‌اند. همچنین با تشکر از سرکار خانم دکتر پروین غیائی و جناب آقای دکتر عباس قلتاش که راهنمایی و مشاورت این تحقیق را بر عهده گرفته و با سعه صدر مرا از دریای علم و معرفتشان برخوردار ساختند. شایسته است قدردانی صمیمانه خود را بابت همه راهنماییهای ارزنده‌ای که به عمل آوردند و زحمات بی‌شائبه‌ای که متحمل شدند ابراز دارم.

سپاسگزاری خود را از تمامی اساتید گرانقدری که در دوران تحصیل از محضرشان کسب علم نموده ام ابراز می‌دارم و برایشان آرزوی توفیق روزافزون دارم.

تقدیم به پدر و مادر

و همسر عزیزم

و گلهای سرسبد باغ زندگیم،

دخترانم لیلا و فاطمه و پسر م علی

که با صبر و شکیبایی و یاری خود مرا در انجام این تحقیق یاری نمودند .

فصل اول : طرح تحقیق

۱مقدمه
۳ بیان مسئله
۶ اهمیت و ضرورت تحقیق
۷ اهداف تحقیق
۸ سوالات تحقیق
۹ تعاریف مفهومی و عملیاتی

فصل دوم : ادبیات و پیشینه پژوهش

۱۱ مبانی نظری پژوهش
۱۱ تربیت دینی
۱۵ عوامل موثر در تربیت دینی
۱۷ اراده و تربیت دینی
۱۹ عوامل مافوق طبیعی و تربیت دینی
۲۰ محیط و تربیت دینی
۲۳ خانواده و تربیت دینی
۳۱ مدرسه و تربیت دینی
۳۲ معنی و مفهوم برنامه درسی
۳۳ برنامه درسی مدارس
۳۴ برنامه درسی قصد شده
۳۸ برنامه درسی پنهان
۳۹ مفهوم برنامه درسی پنهان
۴۱ ویژگیهای برنامه درسی پنهان
۴۲ رویکرد برنامه درسی پنهان
۴۴ عوامل موثر در برنامه درسی پنهان
۴۶ برنامه درسی پنهان از دیدگاه آیزنر
۴۹ برنامه درسی پوچ

برنامه درسی پنهان و طراحی آموزشی	۵۱
برنامه درسی و تربیت دینی	۵۲
ساختار اداری مدرسه و تربیت دینی	۵۳
ساختار ظاهری مدرسه و تربیت دینی	۵۳
تعامل معلم و دانش آموز و تربیت دینی	۵۴
تعامل دانش آموزان با یکدیگر و تربیت دینی	۵۵
پیشینه پژوهشی	۵۸
پیشینه پژوهشهای داخلی	۵۹
پیشینه پژوهشهای خارجی	۶۲
جمع بندی	۶۳

فصل سوم: روش تحقیق

روش پژوهش	۶۶
جامعه آماری و روش نمونه گیری	۶۶
اطلاعات توصیفی	۶۷
ابزار جمع آوری داده ها	۷۱
روایی و پایایی	۷۲
روش تجزیه و تحلیل داده ها	۷۳
ملاحظات اخلاقی	۷۳

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

مقدمه	۷۴
بررسی سوالات تحقیق	۷۵

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

خلاصه پژوهش	۸۱
بحث و نتیجه گیری	۸۲
محدودیت های پژوهش	۸۷
پیشنهادات تحقیق	۸۹

منابع

پیوست

فهرست جداول

- جدول شماره ۱-۳: وضعیت جنسیت گروه نمونه مورد بررسی ۶۷
- جدول شماره ۲-۳: وضعیت سن گروه نمونه ۶۸
- جدول شماره ۳-۳: وضعیت میزان تحصیلات گروه نمونه ۶۹
- جدول شماره ۴-۳: وضعیت سابقه خدمت گروه نمونه ۷۰
- جدول شماره ۵-۳: وضعیت تأثیر برنامه درسی پنهان و مولفه های آن از دیدگاه نمونه مورد بررسی ۷۱
- جدول شماره ۶-۳: مولفه ها و سئوالات مربوط به هر مولفه در پرسشنامه تحقیق ۷۲
- جدول شماره ۷-۳: ضریب آلفای کرونباخ برای تعیین پایایی ابزار (پرسشنامه) تحقیق ۷۳
- جدول شماره ۱-۴: تأثیر عامل جو اجتماعی مدرسه بر تربیت دینی دانش آموزان دوره متوسطه ۷۵
- جدول شماره ۲-۴: عامل ساختار سازمانی مدرسه بر تربیت دینی دانش آموزان دوره متوسطه ۷۶
- جدول شماره ۳-۴: تأثیر عامل کنش متقابل میان معلم و دانش آموزان مدرسه بر تربیت دینی دانش آموزان دوره متوسطه ۷۶
- جدول شماره ۴-۴: تأثیر عامل جو اجتماعی مدرسه بر تربیت دینی دانش آموزان دوره راهنمایی ۷۷
- جدول شماره ۵-۴: تأثیر ساختار سازمانی مدرسه بر تربیت دینی دانش آموزان دوره راهنمایی ۷۷
- جدول شماره ۶-۴: تأثیر عامل کنش متقابل میان معلم و دانش آموزان مدرسه بر تربیت دینی دانش آموزان دوره راهنمایی ۷۸
- جدول شماره ۷-۴: تأثیر عامل جو اجتماعی مدرسه بر تربیت دینی دانش آموزان دوره ابتدایی ۷۹
- جدول شماره ۸-۴: تأثیر عامل ساختار سازمانی مدرسه بر تربیت دینی دانش آموزان دوره ابتدایی ۷۹
- جدول شماره ۹-۴: تأثیر عامل کنش متقابل میان معلم و دانش آموزان مدرسه بر تربیت دینی دانش آموزان دوره ابتدایی ۸۰

فهرست نمودارها

- نمودار شماره ۱-۳: وضعیت درصد جنسیت گروه نمونه مورد بررسی.....۶۷
- نمودار شماره ۲-۳: وضعیت درصد سن گروه نمونه مورد بررسی۶۸
- نمودار شماره ۳-۳: وضعیت درصد میزان تحصیلات گروه نمونه مورد بررسی۶۹
- نمودار شماره ۴-۳: وضعیت درصد سابقه خدمت گروه نمونه مورد بررسی۷۰

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف " بررسی نقش برنامه درسی پنهان در تربیت دینی دانش آموزان از دیدگاه معلمان آموزش و پرورش ناحیه ۳ شیراز" انجام شد. روش پژوهش، توصیفی - پیمایشی بود. جامعه آماری این پژوهش تمامی معلمان شاغل در کلیه مدارس ناحیه ۳ شیراز در سه مقطع تحصیلی بوده است که تعداد آن ها ۴۰۵۰ نفر بود و ۳۵۲ نفر به عنوان نمونه به شیوه نمونه گیری خوشه ای مرحله ای از مدارس ناحیه انتخاب شدند. در این پژوهش برای سنجش دیدگاه نمونه مورد بررسی از پرسشنامه حسینی (۱۳۸۹) که پایایی آن به وسیله آزمون کرونباخ مورد تایید قرار گرفت استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده ها از روش های آماری استنباطی نظیر آزمون t تک گروهی استفاده شد. یافته های تحقیق نشان داد که عامل جو اجتماعی، عامل ساختار سازمانی مدرسه و عامل تعامل متقابل معلم و دانش آموز مدرسه بر تربیت دینی از دیدگاه معلمان مدارس متوسطه، راهنمایی و ابتدایی تاثیر دارد .

واژه های کلیدی:

برنامه درسی پنهان، جو اجتماعی، ساختار سازمانی، تعامل متقابل معلم و دانش آموز، تربیت دینی

فصل اول

طرح تحقيق

مقدمه :

" برنامه درسی"^۱ به عنوان یکی از ستون های الزامی علوم تربیتی، نقش بی بدیلی در عملکردهای تربیتی داشته است. با توجه به تعاریف گوناگون و متنوعی که در این رشته تخصصی، مانند تمامی رشته های علمی دیگر، با عطف نظر به رویکردهای مختلف مانند تأکید بر اهداف و غایات، تأکید بر وسایل، تأکید بر عامل درونی (یادگیرنده)، تأکید بر عامل بیرونی (محیط) و ... وجود دارد، می توان تعریفی عام از آن ارائه کرد: " آیزنر "^۲، برنامه درسی عبارت ست از یک سلسله وقایع آموزشی طراحی شده که به قصد نتایج آموزشی برای یک یا چند دانش آموز پیش بینی شده است. در اواسط دهه ۱۹۷۰ و اوایل ۱۹۸۰ متخصصان برنامه درسی تلاش در نظام- مند کردن تمامی نظریه ها داشته و موفق به ترسیم و ارائه نظام در این خصوص گردیدند که سه مقوله کلی " برنامه درسی رسمی"^۳، " برنامه درسی عقیم"^۴ و " برنامه درسی پنهان"^۵ را در برداشت (مهر محمدی، ۱۳۸۳).

آن چه طراحان و برنامه ریزان درسی برای رشد و تربیت فراگیران طراحی و برنامه ریزی می کنند، برنامه درسی رسمی است. برنامه درسی رسمی هدف های آموزشی و یادگیری مدون و آشکار دارد و محتوای معینی برای تحقق هدف ها انتخاب و سازماندهی می شود. اصول و روش های آموزش و یادگیری متناسب با هدف ها و محتوا تعیین و پیشنهاد می شود و در نهایت در مورد ارزشیابی تصمیم گیری به عمل می آید. پرسش اساسی این است که: آیا مجموعه ی یادگیری های دانش آموزان محدود به برنامه درسی رسمی است؟ آیا می توان عوامل مؤثر در شکل گیری تجربه ها را تحت کنترل در آورد و به جز تأثیر و دخالت برنامه درسی آشکار از تأثیر عوامل دیگر مانع شد؟

(قورچیان، ۱۳۸۳)

۱- Curriculum

۲- Isner

۳- Official curriculum

۴- Null curriculum

۵- Hidden curriculum

مسئله‌ها چنین چیزی ممکن نیست. عوامل دیگری که جزء برنامه درسی نیست و از دید و مشاهده‌ی برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت نیز پنهان است، در فکر، عواطف، رفتار و شخصیت فراگیران اثر می‌گذارند و در اغلب موارد مؤثرتر از برنامه‌ی درسی پیش‌بینی شده عمل می‌نمایند، مانند ساختار سازمانی، جوامع‌مدرسه، تعامل میان دانش‌آموز و معلم از این عوامل هستند (ملکی، ۱۳۸۲).

از تأثیر این‌ها، تفکر به نگرش‌ها و گرایش‌هایی در فراگیر شکل می‌گیرند که در ادبیات برنامه‌ریزی درسی، آن تأثیرات را برنامه‌ی درسی پنهان می‌نامند. در واقع برنامه‌ی درسی پنهان عبارت است از راهبردهای فراگیر در عبور موفقیت‌آمیز از مانع برنامه‌ی درسی یا طرح‌ریزی شده.

آیزنر^۱ معتقد است که برنامه‌ی درسی آشکار بخش کوچکی از آن چیزی است که مدارس آموزش می‌دهند. بازبینی، دقت و ژرف‌نگری در برنامه‌ی درسی آشکار به هیچ وجه نشان‌دهنده‌ی برنامه‌ی درسی پنهان نیست. برنامه‌ی درسی پنهان به فضای مدرسه، دیدگاه‌های مختلفی که در آن رد و بدل می‌شود، سیستم پاداش‌دهی مورد استفاده در مدارس، ساختار سازمانی که مدرسه برای تداوم موجودیتش دارد، خصوصیات محیط فیزیکی مدرسه، تجهیزات و وسایلی که مورد استفاده قرار می‌گیرد، مربوط می‌باشد. این ویژگی‌ها مبین برخی از مؤلفه‌های آشکار برنامه‌ی درسی پنهان می‌باشد. او تأکید می‌کند که آن چه دانش‌آموزان از این طریق می‌آموزند از جمله مهم‌ترین آموخته‌های دانش‌آموزان است (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۵).

در این جا مراد از برنامه‌ی درسی محتوایی است که به دانش‌آموزان آموزش داده می‌شود. برنامه‌ی درسی معمولاً شناختها، دانشها، نگرشها، ارزشها و رفتارهایی ویژه را به دانش‌آموزان القا می‌کند. این آموزه‌ها ممکن است با شناختها، باورها، نگرشها، ارزشها و رفتارهای دینی سازگار یا متعارض باشند.

^۱-Eisner

در صورت اول، تاثیر برنامه درسی بر تربیت دینی دانش آموزان مثبت و در صورت دوم، منفی خواهد بود. برخی متفکران مسلمان معتقدند آموزشهای علمی که امروزه در مدارس بیشتر کشورهای اسلامی ارائه می شود، با اینکه در ظاهر هیچ ارتباطی با تربیت اسلامی ندارد اما در عمل تاثیری به شدت منفی بر تربیت اسلامی دانش آموزان بر جای می گذارد. از آنجا که این علوم در بستر معرفتی ای متفاوت با معرفت اسلامی رشد کرده اند، شناختها، باورها، نگرشها، ارزشها، و رفتارهای مخالف یا دست کم مغایر با معیارهای اسلامی را به صورت ناخواسته و پنهان در دانش آموزان ایجاد می کنند.

افزون بر این، نوع برخورد برنامه درسی با دین و تربیت دینی نیز تاثیرهایی متفاوت بر تربیت دینی دانش آموزان دارد. برای مثال، اگر در برنامه درسی مدارس آموزش های دینی جایی نداشته باشد و تنها به تربیت علمی و حرفه ای دانش آموزان توجه شود؛ این تصور به دانش آموزان القا می شود که دین و آموزه های دینی حتی به اندازه حرفه ای مانند نجاری و بنایی ارزش ندارد. از سوی دیگر، ممکن است مدارس به تربیت دینی بپردازند، ولی اولاً: برخی ابعاد دین را آموزش دهند. ثانیاً تربیت دینی را به چشم امری فرعی و کم اهمیت بنگرند. در این صورت، این تصور در دانش آموزان ایجاد می شود که دین امری بسیار کم اهمیت است و تنها برای رفع تکلیف باید به آن پرداخت. طبیعی است که این برنامه درسی چه تاثیر زیانباری بر تربیت دینی دانش آموزان خواهد داشت.

بدون تردید یکی از عوامل بسیار مهم مؤثر بر تربیت دینی دانش آموزان، برنامه درسی پنهان است. دانش آموزان از طریق برنامه های درسی و به ویژه برنامه درسی پنهان با انواع دانش علمی، اجتماعی، تاریخی، دینی و مذهبی و ...، مهارت ها و نگرش های مختلفی مانند احترام، صداقت، تعهد، مسئولیت پذیری، رعایت قانون و مقررات، معرفت نفس، بیدار سازی فطرت و عقل، ایجاد رغبت و شوق به طاعت و عبادت خدا و پرورش محاسن و مکارم اخلاق و ... آشنا می شوند.

در برنامه درسی پنهان نگرش ها ، ارزش ها و رفتارهای خاصی را به فراگیران القا می کند و آگاهی های خاصی را به دنبال دارد. این آگاهی ها ، ممکن است با نگرش ها ، ارزش ها و معیارهای دینی سازگار باشند یا متعارض ؛ در صورت اول ، تأثیر برنامه درسی پنهان بر تربیت دینی دانش آموزان مثبت است و در صورت دوم منفی خواهد بود (کیومرثی، ۱۳۷۰). بنابراین پژوهشگر در این اثر به بررسی نقش برنامه درسی پنهان بر تربیت دینی از دیدگاه مدیران و دبیران سه دوره تحصیلی ابتدایی-راهنمایی و متوسطه ناحیه ۳ شیراز پرداخته است .

امید است که نتایج این اثر، زمینه مناسبی جهت توجه بیشتر به ابعاد برنامه درسی پنهان بر تربیت دینی در نظام آموزشی کشور فراهم آورد.

بیان مسئله

نظام تربیتی همواره رو به سوی اهدافی معین در زمینه های اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی دارد و سیاست گذاری ها و برنامه ریزی های آن در راستای دستیابی به اهداف مذکور صورت می گیرد. در عین حال پیچیدگی فرآیند تربیت و ارتباط تنگاتنگ آن با زمینه های فرهنگی - اجتماعی باعث نفوذپذیری این فرآیند از عوامل خارج از خویش خواهد شد .

عواملی که جز برنامه درسی نیست و از دید و مشاهده برنامه ریزان و دست اندرکاران تعلیم و تربیت نیز پنهان است و در فکر و عواطف و رفتار فراگیر اثر می کنند و در اغلب موارد مؤثرتر از برنامه درسی پیش بینی شده عمل می نمایند. قوانین و مقررات مدرسه، جو اجتماعی مدرسه، رابطه متقابل معلم و دانش آموزان و روابط دانش آموزان با یکدیگر از اهم این عوامل هستند. از تأثیر این ها تفکر به نگرش ها و گرایش هایی در فراگیر شکل می گیرند که در ادبیات برنامه درسی آن تأثیرات را برنامه درسی پنهان می نامند (سیلور^۱، ۱۳۷۶).

^۱ - Silver

در این میان تربیت دینی به دلیل ارتباط عمیق با عوامل شرایط فرهنگی - اجتماعی و ریشه داری در باورهای رایج اجتماعی بیش از سایر حوزه های تربیت متأثر از برنامه درسی پنهان خواهد بود. از این رو پرداختن به برنامه درسی پنهان در این عرصه از ضرورت بیشتری برخوردار است و پیش نیاز برنامه ریزان این حوزه به شمار می رود (اسکندری، ۱۳۸۴).

در همین راستا تربیت دینی عبارت است از: فعالیت های نظام مند و برنامه ریزی شده، نهادهای آموزشی جامعه به منظور آموزش بینش، منش و قالب های دینی به گونه ای که در عمل نیز به آن پایبند باشند (چراغ چشم، ۱۳۸۶).

این تعریف، عام است و هر تربیت دینی خاصی مانند تربیت دینی مسیحی، یهودی و اسلامی را شامل می شوند؛ اما در این پژوهش تنها تربیت دینی اسلامی مد نظر محقق خواهد بود. بنابراین تربیت دینی اسلامی عبارت است: فعالیت های نظام مند و برنامه ریزی شده، نهادهای آموزشی جامعه به منظور آموزش بینش، منش و قالب های اسلامی به افراد جامعه به گونه ای که در عمل نیز به آن پایبند باشند. عوامل مختلفی اعم از وراثت و محیط بر این تربیت مؤثرند از میان عوامل محیطی که به دو گروه طبیعی و انسانی تقسیم می شود، عوامل انسانی که شامل خانواده، مدرسه، گروه همسالان و دوستان، موسسات دینی و فرهنگی و ... هستند. در بررسی نقش مدرسه در تربیت دینی باید توجه داشت که مدرسه دارای اجزایی است که هر یک تأثیرهایی خاص بر نوع رفتارها، نگرش ها، باورها و شناخت های دینی دانش آموزان دارند. البته مدرسه دارای اجزایی می باشد که شامل برنامه درسی، ساختار اداری و چگونگی تعامل کارکنان مدرسه با دانش آموزان، ساختار ظاهری مدرسه، تعامل معلم و دانش آموز و تعامل دانش آموزان با یکدیگر می باشند. برنامه درسی معمولاً شناخت ها، دانش ها، نگرش ها، و ارزش ها و رفتارهایی ویژه را به دانش آموزان القا می کند، این آموزه ها ممکن است با

شناخت ها، باورها، نگرش ها و رفتارهای دینی سازگار یا متعارض در صورت اول تأثیر برنامه درسی بر تربیت دینی دانش آموزان مثبت و در صورت دوم منفی خواهد بود (ملکی، ۱۳۸۷).

هر مدرسه ساختار اداری خاصی دارد که بر حسب نوع آن مانند باز یا بسته بودن، آثار تربیت متفاوتی دارد؛ برای مثال: باز بودن سیستم مدیریتی امکان بروز استعدادها و خلاقیت را در کارکنان و دانش آموزان فراهم می آورد و از این طریق اعتماد به نفس را در آنان رشد می دهد. به عکس بسته بودن ساختار مدیریتی، روحیه بی چون و چرا را رشد داده و ابتکار و خلاقیت و به دنبال آن اعتماد به نفس را نابود می کند (چراغ چشم، ۱۳۸۶).

تشویق و تنبیه دانش آموز و اینکه معلم چه رفتارها، نگرش ها، ارزش ها و باورهایی را تشویق و چه رفتارها نگرش ها و ارزش هایی را نفی کرده و تنبیه می کند نیز بر شکل گیری نوع رفتارها، نگرش ها و ارزش های دانش آموزان تأثیر می گذارد. برای مثال اگر معلم، همکاری، سخت کوشی، کمک به دیگران، ایثار و مانند آن ها را تشویق و رفتارهای مخالف با آن ها را نفی نماید، به تدریج این رفتارها و نگرش ها نیز در دانش آموزان ایجاد می شود (ملکی، ۱۳۸۷).

بنابراین ضرورت ایجاد می نماید که با رشد و تحولات فناوری و اطلاعات، به تربیت دینی در ابعاد برنامه درسی آشکار و پنهان توجه شایانی گردد و نیازهای فراگیران شناسایی گردد..

از آنجا که پژوهشگر یک فرد فرهنگی و سرو کارش با تربیت دینی دانش آموزان می باشد و با توجه به تجارب بیست ساله خود در آموزش و پرورش به این نتیجه رسید که اکثریت دبیران مدارس به نقش برنامه درسی پنهان در تربیت دینی دانش آموزان توجهی ندارند و یا اصلاً هیچ گونه اطلاعی از وجود برنامه درسی پنهان ندارند، با توجه به اینکه کشور ما یک کشور مذهبی می باشد و باید تمامی کارکنان مدرسه به مسائل دینی دانش آموزان توجه نمایند و لی در عمل به این صورت نمی باشد و

تنها یک کتاب درسی با یک دبیر خاص تحت عنوان تعلیمات دینی بصورت رسمی مثل بقیه دروس تدریس می شود. و همین امر باعث شد که کار پژوهشی خود را در این خصوص انجام دهد.

با توجه به نکات ذکر شده سوال اساسی این پژوهش این بود که از دیدگاه دبیران ابعاد و ساختار برنامه درسی پنهان که شامل ساختار سازمانی مدرسه، جو اجتماعی مدرسه و روابط تعامل میان معلم و شاگردمی باشد چه نقشی در تربیت دینی دانش آموزان سه دوره آموزش و پرورش ناحیه ۳ شیراز دارد.

اهمیت و ضرورت تحقیق :

عدم توجه به برنامه ریزی درسی عمیق یکی از آسیب های جدی تعلیم و تربیت دینی است . چگونه می توان بدون فهم درست نیازهای یادگیری و ابعاد ضرورت های تربیت دینی برای این کار مهم مبادرت کرد؟

فهم، نیاز مبانی برنامه ریزی و بنیان تصمیم گیریها را محکم می کند و به مشروعیت برنامه ها می افزاید. در شرایط حاضر با اینکه در عرصه تربیت دینی تلاش های قابل توجه انجام یافته ولی عمق کافی را ندارد (موسویان، ۱۳۸۰).

عواملی که جز برنامه درسی نیست و از دید و مشاهده برنامه ریزان و دست اندرکاران تعلیم و تربیت نیز پنهان است و در فکر و عواطف و رفتار فراگیر اثر می کنند و در اغلب موارد موثرتر از برنامه درسی پیش بینی شده عمل می نمایند. قوانین و مقررات مدرسه، جو اجتماعی مدرسه، رابطه متقابل معلم و دانش آموزان و روابط دانش آموزان با یکدیگر از اهم این عوامل هستند. از تاثیر این ها تفکر به نگرش ها و گرایش هایی در فراگیر شکل می گیرند که در ادبیات برنامه درسی آن تاثیرات را برنامه درسی پنهان می نامند(سیلور و همکاران:۱۳۷۶).

در این میان تربیت دینی به دلیل ارتباط عمیق با عوامل شرایط فرهنگی- اجتماعی و ریشه داری در باورهای رایج اجتماعی بیش از سایر حوزه های تربیت متأثر از برنامه درسی پنهان خواهد بود. از این رو پرداختن به برنامه درسی پنهان در این عرصه از ضرورت بیشتری برخوردار است و پیش نیاز برنامه ریزان این حوزه به شمار می رود (اسکندری، ۱۳۸۴).

اگر ضعف رفتارهای دینی را در نوجوانان و جوانان مشاهده می کنیم ، اگر در بین افراد جامعه مشاهده می کنیم که با دین و اعتقادات دینی به طور فصلی و مقطعی ارتباط برقرار می کنند و یا در زمان گرفتاری به دین رو می آورند و اگر در اجرای دین به عنوان برنامه ی زندگی مشکل اساسی داریم ، به این دلیل است که با طراحی و تولید برنامه های درسی این عرصه ، احساسی و کم عمق برخورد کرده ایم . چون نیازها را درست تشخیص نداده ایم ، اهداف یادگیری مناسب و محتوای آموزش مفید و کار آمد و روش های مؤثر یاددهی - یادگیری را تدوین ننموده ایم .

بنابراین ضرورت ایجاد می نماید که با رشد و تحولات فناوری و اطلاعات ، به تربیت دینی در ابعاد برنامه درسی آشکار و پنهان توجه شایانی گردد و نیازهای اساسی فراگیران شناسایی گردد. نکته دیگر اینکه نتایج تحقیق برای مسئولان و برنامه ریزان آموزشی ، در نظام های آموزشی می تواند دانش و اطلاعات لازم را فراهم کند تا بر مبنای آن اقدام به تصمیم گیریهای مناسب کنند .

هدف تحقیق :

توصیف نقش ابعاد (جو اجتماعی، ساختار سازمانی مدارس، کنش متقابل میان معلم و دانش آموز) برنامه درسی پنهان بر تربیت دینی دانش آموزان مقاطع تحصیلی متوسطه، راهنمایی و ابتدایی از دیدگاه دبیران ناحیه ۳ شیراز .

سوالات تحقیق :

۱- از دیدگاه معلمان جو اجتماعی مدرسه در تربیت دینی دانش آموزان دوره متوسطه چه نقشی دارد؟